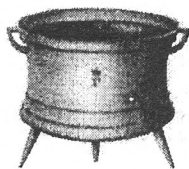

PROVEN

Indhold

Generalforsamlingen..... side	02
Udgravninger ved	
Kobbervalseværket..... -	04
Røde Ran -	
og dens forfatter..... -	08
Maglehøj..... -	13
Vi fandt illegale	
blade i en mælkejunge.. -	14
Fra Fællesskab til..... -	17
Foreningsaktiviteter... -	18

Hollandsk gryde fra Frederiksværk

Frederiksværkegnens
Historiske Forening

1. Årgang nr. 2. Maj 2004

Forenings- og redaktionsnyt

Tak for tilsendt materiale.

Red. er altid glad for tilsendte læserindlæg og bringer dem gerne, hvis de har almen interesse. Vi har efter det første nr. af *Prøven* fået en del materiale fra vore medlemmer bl.a. om Ølsted kirke.

Vi siger hjertelig tak. Det skal nok blive brugt, måske til en større publikation, hvad både emnet og materialet fortjener, men vi vender tilbage til sagen og takker nok engang.

Referat af Generalforsamling den 21. april 2004

1. Valg af dirigent

Aino Reffs blev valgt som dirigent og fastslog, at generalforsamlingen var lovligt indkaldt. Hun redegjorde for enkelte ændringer i forhold til den offentliggjorte dagsorden. Ændringerne blev accepteret.

2. Bestyrelsens beretning ved formand Bengt Sørensen

Bengt Sørensen berettede om de arrangementer og tiltag, der har fundet sted siden foreningens stiftelse den 17. november 2003, samt om planerne for fremtiden. Der er for nærværende ca. 230 medlemmer. Foreningen har som satsningsområder: foredrag, udflugter og et foreningsblad. Der har været afholdt tre foredrag i foråret, som alle har været velbesøgte, og der er planlagt yderligere tre foredrag til efteråret, foruden et den 5. maj. I år er der arrangeret en forårsudflugt til Stevns den 6. juni, en byrundtur den 16. juni, samt en udflugt til Københavns Rådhus i september. Bladet vil udkomme fire gange om året og primært omhandle lokale emner. Endelig holder foreningen Skt. Hans ved Birkely i samarbejde med folke-

danserne. Skovfoged OAK Nielsen holder båltalen, og Frederiksværk koret leder sangen. Det er bestyrelsens hensigt så vidt muligt at samarbejde med andre foreninger i lokalområdet. Formanden opfordrede medlemmerne til at skaffe flere medlemmer. Desuden modtager bestyrelsen gerne tilbagemelding på arrangementerne og forslag til nye. Beretningen blev godkendt.

3. Redegørelse for foreningens økonomi

Da foreningen endnu ikke har eksisteret et helt regnskabsår, blev der ikke fremlagt et egentligt regnskab. I stedet redegjorde kasserer Carl Jensen for foreningens medlemstal og økonomi. Der havde været indtægter for 19.000 kr. i kontingenter, samt 4.206 kr. fra bl.a. sponsorater, kaffepege m.m.. Udgifterne beløber sig til 6.240 kr., så overskuddet er på 16.724 kr., hvilket skal række til resten af året. Desværre er der kommet indbetalinger fra tre medlemmer, som ikke har opgivet navn og adresse. Det drejer sig om en indbetaling på 100 kr. foretaget

den 4. marts og to på 150 kr. foretaget den 6. marts og 13. april. Det blev foreslået, at vi efterlyser medlemmerne i Ugebladet i håb om, at de vil melde sig.

4. Fastsættelse af kontingent

Formanden foreslog, at kontingenterne fastholdes, men at der indføres et kontingent for små firmaer på under 6 ansatte på 250 kr. Det blev vedtaget.

5. Indkomne forslag

Der var ingen indkomne forslag.

6. Valgt til bestyrelse

Der var intet egentligt valg til bestyrelsen, da foreningen har eksisteret så kort tid, men Christian Ravnborg ønskede at trække sig. I

stedet blev Gurli Jeppesen valgt for en toårig periode.

7. Valg af revisor og suppleant

Der var intet nyvalg til posten som revisor. Willy Abkjær og Rigmor Martens fortsætter.

8. Evt.

Ole Friis orienterede om sagen vedrørende Museumsforeningen. Der foreligger intet konkret, men konkurssagen bør blive løst om kort tid.

Der blev spurgt til konkurrencen vedrørende et nyt navn til bladet, men der er indkommet så få forslag, at bladredaktionen har besluttet at lade afgørelsen vente lidt endnu.

N.B. Vedrørende konkurrence om bladets navn: se bagsiden

Foreningens bestyrelse

Formand:

Bengt Sørensen
tlf. nr. 47 92 38 44

Øvrige medlemmer:

Ole Friis Jensen
tlf. nr. 47 72 33 93
mobil 61 35 67 37

Næstformand:

Vibeke Agnild
tlf. nr. 47 72 14 66

Jørgen Tved
tlf. nr. 47 77 00 23

Kasserer:

Carl Jensen
tlf. nr. 47 74 93 35

Hans Ove Nielsen
tlf. nr. 47 74 92 68

Sekretær:

Christina Ax
tlf. nr. 47 77 26 54
email:
fhf@mailme.dk

Gurli Jeppesen
tlf. nr. 47 72 36 63
Lonnie Burchardt
tlf. nr. 51 94 94 58

Redaktionen:

Jørgen Tved (ansv.)
Vibeke Agnild
Christina Ax
Lonnie Burchardt

Stof til næste nummer
bedes indsendt senest
15. juli 2004.

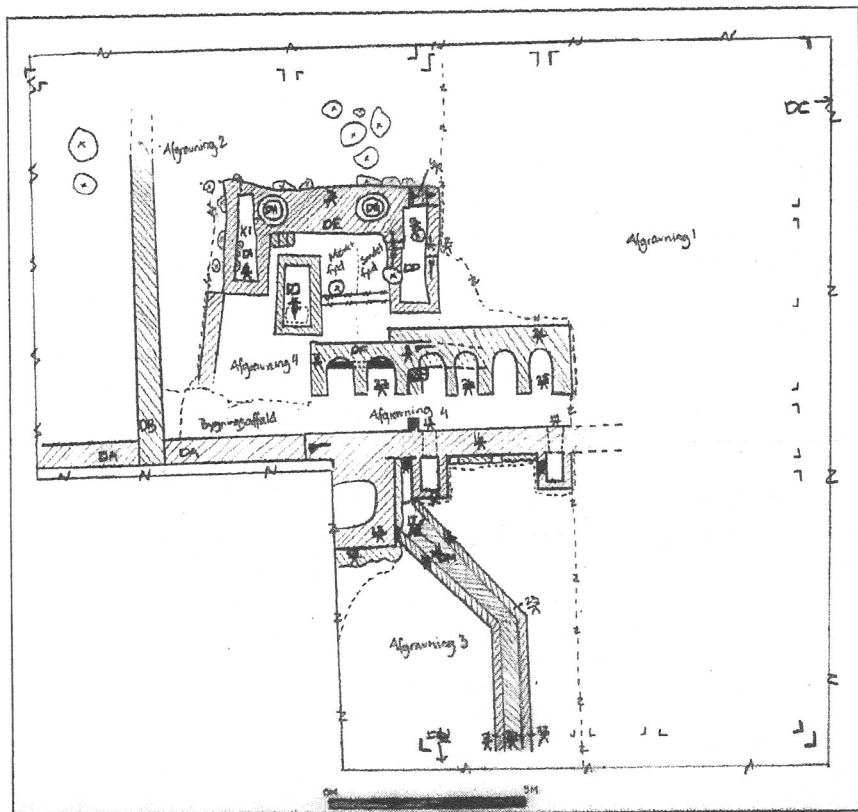
Læserindlæg er ikke nødvendigvis udtryk for foreningens holdning.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse
Layout: Per Erck

Tryk: Fr.værk Kommune,
 eget tryk
 Oplag: 400

Nationalmuseets udgravninger ved Kobbervalseværket

Af stud. mag. Caroline Paulsen

Plantegning over anlæggene med det store symmetriske anlæg DE længst mod nord og de 6 ovne i DF parallelt med murforløbet og de 2 ovne i DA. Længst mod sydrenden DM.

Det nye lægehus i Frederiksværk er det første hus, der bliver opført på en af de 6 nyudstykkede grunde på den endnu ikke navngivne vej parallelt med Valseværksgade. Forinden var der foretaget prøvegravninger på grunden, hvor der

blev fundet en brønd og resterne af en mulig kølerende. Samtidig med prøvegravningerne på lægehusgrunden var der blevet gravet under den nyanlagte vej, hvor et større anlæg med en kølerende i tegl med retning mod ka-

nalene, og flere gulvlag blev fundet. Grundens egen historie er lang og til dels lidt usikker. Kobbervalseværket lå her fra 1805 og frem til 1907, hvor det flyttede til Amager. Før Kobbervalseværket havde der ligget nogle salpeterjordshytter, der oprindeligt havde haft forbindelse til byens krudt-fremstilling, men som senere blev til opmagasinering og små værksteder. Disse hytter lykkedes det dog ikke at finde tydelige spor efter. Formentlig har der været en grundig nedrivning af alt gammelt, før Kobbervalseværket er blevet opført. I området omkring de bevarede anlæg fandtes der dog mange bygningsrester og fundamentsten af granit. Dette kunne stamme fra disse ældre bygninger. Selve udgravningen på lægehø-

grunden viste sig hurtigt at blive langt mere omfattende end først planlagt. Oprindeligt var planen, at der skulle graves 60 cm brede grøfter, hvor de nye fundamenter kunne støbes ned i. Eventuelt murværk eller fundamenter, der dukkede op i disse grøfter, skulle så beskrives og registreres, før det blev fjernet. Men allerede det første sted, det blev forsøgt, viste det sig umuligt. Der var murværk overalt, og der skulle graves dybt på begge sider, før det kunne fjernes. Planen blev derfor allerede første dag ændret til, at man skulle foretage en total udgravning af hele det berørte område. Dette kom selvfølgelig til at give en del ekstra arbejde, da der var langt mere jord, der skulle fjernes, og mere der skulle tegnes, regi-

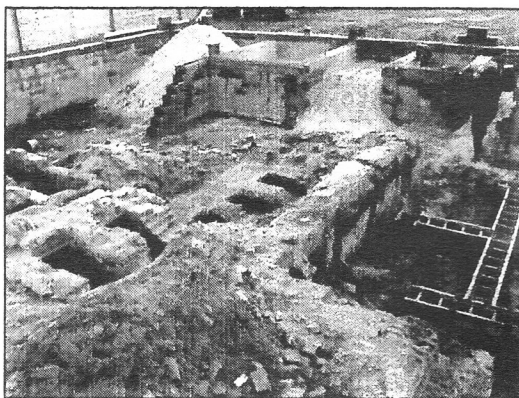
Selvom jeg var der alene som arkæolog, fik jeg god hjælp af mureren Johnny og tømreren Henrik fra Entreprenøren A/S, Varde, når der skulle tømme huller eller laves målinger over lange afstande. Her ses den ene af de 2 ovne samt rummet med ukendt funktion. Øverst i fyldet i ovnen lå en støbejernslåge. Til højre er første del af anlægget med de 6 ovne ved at blive gravet frem.

streres og fotograferes. I området mod kanalen viste det sig hurtigt, at alt var meget omrodet, og at der var mange forstyrrelser af nyere dato. Dette område blev derfor det første, der blev gjort færdigt, så entreprenørerne kunne begynde med de nye fundamenter. Imens de nye fundamenter hurtigt kom op, blev resten af feltet langsomt gravet igennem lag for lag med gravemaskine og til tider med skovl. Midt under det nye lægehus kom et stort symmetrisk sammenhængende anlæg, DE, bestående af 2 ovne med indfyringshuller fra nordsiden yderst i begge sider. Begge disse ovne havde forbindelse under muren til 2 smeltedigler. Teglene i smeltediglerne var af en særlig varmebestandig type, men havde alligevel været udsat for så stærk varme, at de var sintret sammen indvendig, så diglerne fremstod med sorte, sammensmeltede sider. Lidt syd for dette anlæg kom et rum med ukendt funktion. Teglene var også her tydeligt varmepåvirket, dog i mindre grad end i ovnene og smeltediglerne. Syd derfor kom et

øst-vest gående murforløb, DA. Det havde hele tiden været antaget, at dette var et nyere murforløb, men det viste sig, at ca. midt på var det sat ovenpå et ældre murforløb. Der viste sig at være 2 ovne med den samme type indfyringshuller med fladbuestik over som ved de 2 tidligere ovne, dog var disse 2 nyfundne ovne mindre i størrelse. Ca. 90 cm fra disse 2 nye ovne kom endnu et anlæg, DF, bestående af 6 ovne med åbningerne mod syd. Det antages, at disse har eksisteret samtidig, og at indfyringen til de i alt 8 ovne er sket fra den lille mellemgang på kun 90 cm. Helt syd i feltet kom fortsættelsen af den kølerende, DM, der også var fundet under den nyanlagte vej. Teglene i renden viste tydelige tegn på varmepåvirkning, og ligeledes viste de grønne slagter og aflejringer indvendig i renden tydelige tegn på kobberets tilstedeværelse. Desværre var forbindelsen mellem renden og anlæggene blevet ødelagt af det nyere øst-vest gående murforløb.

Området virkede i første omgang,

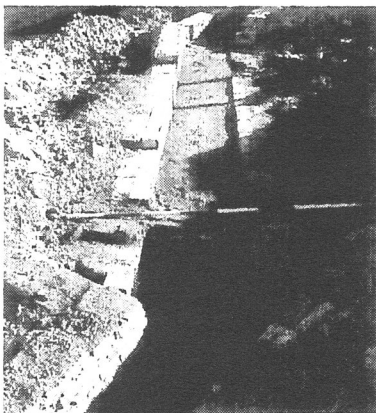
Det nyere murforløb som var sat på et stykke ældre mur. På dette billede er de 2 ovne, der kom ud på sydsiden af muren, fjernet for at få plads til at opføre de nye fundamenter, men indfyringshullerne ses stadig. Nord for muren ses de 6 ovne, der løber parallelt med.

Det imponerende anlæg set fra nord. Under gulvet, midt mellem de 2 smeltdigler, var der fyldt op med fundamentssten af granit og bygnings-affald, der kunne formodes at stamme fra de ældre Salpeterjordshytter, der ikke blev fundet spor af.

Renden, der også var fundet under den nyanlagte vej, med teglbund og vanger af tegl. Den indvendige, grønne farve vidnede om kobberindholdet i det vand, der uden tvivl er blevet lukket direkte ud i kanalen.

Det fine anlæg som en lille ø mellem alle de nye fundamenter kort tid inden det blev fjernet.

Der blev brugt lang tid på at forsøge at fjerne denne ældre del af den øst-vest gående mur. Det endte med, at de nederste dele blev efterladt, da det ikke var muligt at få det op! Anderledes let gik det med resten af anlæggene, der meget hurtigt blev fjernet, da der først blev begyndt.

som om der var blevet grundigt ryddet op før nedlæggelsen. Der blev gjort meget få genstandsfund, lige indtil tømningen af de opfyldte ovne startede. Her fandtes mange forskellige sjove stykker værktøj, kroge og reb til ophængning, skovle, og tilmed et stykke avis pakket ind i nogle stykker groft tekstil. I ovnene fandtes også støbejernslågerne, der havde sidet hhv. midt i ovnen og ved indfyringshullet. I de 2 først fundne ovne fandtes også hængslerne, hvor lågerne havde hængt.

Caroline Paulsen, Stud. Mag. Middelalderarkæologi.

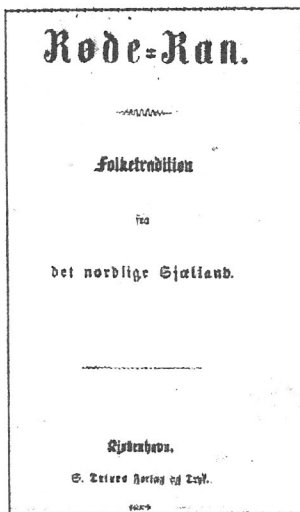
Bogen Røde Ran og dens forfatter

Af Christina Folke Ax

"Den nordvestlige Pynt af Sjællands større nordøstlige Halvø, Landet imellem Isefjord og Arresø, samt Halsnæs, er endnu rigt paa Mindesmærker, ikke alene fra den dunkle Oldtid, men ogsaa fra den lysere daadrige Middelalder. I mangfoldige Stednavn klinge endnu de gamle Toner, hvormed Guder og Mennesker nævnedes for Aartusinder siden; utallige Gravhøie, ikke faa Ruiner eller voldsteder af gamle Borge, men frem for Alt Daadværkernes Efterklang i Folkemunde, vidner tydeligt nok om, at der paa disse Egne i

*fjerne Tider rørt sig et frodigt og rigtbevæget Liv, hvorefter de rune-fæstede Sagn kun vide Lidet, og den factiske Historie slet intet Sikkerhed at melde."*¹

Således lyder de første linier i bogen *Røde Ran*. *Folketradition fra det Nordlige Sjælland*, som udkom i København i 1862. Dermed blev både scenen og temaet i bogen sat. Bogens handling udspiller sig i egnen omkring Arresø, og det var forfatterens hensigt at udfylde kløften mellem de nedskrevne kilde og de folketraditioner, der eksisterede på hans tid. I det neden-

stående vil det indledningsvist kort handle om bogen og forholdet mellem folkelig tradition og de historiske fakta illustreret via et enkelt eksempel fra *Røde Ran*. Denne gennemgang efterfølges af en beskrivelse af den mand, der efter sigende skulle være forfatter til bogen, nemlig August Pedersen fra Frederiksværk.

Fakta og fiktion i *Røde Ran*

Røde Ran er formet som en i det store hele sammenhængende fortælling om forskellige stormænds higen efter *Det Røde Ran*, der skulle være en skat, som røveren Rød gemte på Halsnæs i oldtiden. Bogen er opdelt i fire hovedafsnit, hvor den første omhandler begivenheder, som foregår i en mytisk tidlig middelalder med et begyndende klostervæsen. Næste episode finder sted på Svend Estridsens tid, den tredje omkring reformationen, hvorimod det sid-

ste afsnit tager udgangspunkt i August Pedersens egen tid omkring år 1800. Sammenhængen i historien blev skabt af forfatteren selv, hvilket han gør opmærksom på i begyndelsen af bogen. Han nævner således, at han ikke har omformet de historier, han har indsamlet, men udelukkende forbundet dem til et hele. Han har dog krydret historierne med personer og begivenheder fra den etablerede historieskrivning og opdigtet dialoger mellem personerne.²

Røde Ran bygger således nok på folkelig overlevering, men det er ikke ensbetydende med, at de historier, som findes i *Røde Ran*, også er blevet fortalt i den form blandt almuebefolkningen. Til gengæld må man nok mene, at bogen har bevaret en del af historierne for eftertiden – om end man ikke kan antage, at det nødvendigvis er historierne i deres oprindelige form og fulde essens. *Røde Ran* indeholder da også mange elementer, som man vil regne til almuens overleveringer. Særligt i beretningerne fra den mytiske oldtid optræder skikkelser som troldmænd, trold og varulve, ligesom mange af forklaringerne på stednavne er typiske for folkelige traditioner, således at Halsnæs skulle være opkaldt efter en kong Hald med tilnavnet Righald. Samme fænomen genfindes blandt andet i de islandske sagaer og i mange andre lande.

Pladsen tillader ikke en nøjere gennemgang af alle historierne i *Røde Ran*. Til gengæld kan en enkelt velkendt historie belyse forholdet mellem fakta og fiktion i

bogen. Det gælder f.eks. fortællingen om præstekorset og reformationenens indførelse her på egnen. Den første lutheranske præst skulle efter sigende først i Kregme kirke og siden i bedehuset i Vinderød, som var forgængeren for kirken på stedet, have tordnet mod pavedømmet, katolicismen, helgenerne, og derpå smadret et billede af Jomfru Maria. Menigheden var blevet rasende over denne adfærd og havde derfor stenet præsten ved det sted, hvor Præstekorset nu står. Ifølge August Pedersen havde lensmanden taget de ledende bønder til fange og lagt dem i jern på Dronningholm, men befolkningen havde stormet og nedrevet stedet.

I princippet stemmer tidspunktet godt overens med faghistorikernes opfattelse af, hvornår Dronningholms forfald begyndte. Lensmand Poul Huitfeldt fik i 1557 lov til at tage sten og tømmer fra borgen til at opbygge en mølle, og stenene herfra blev også anvendt til Frederiksborg slot i 1602-10.³ Derimod er der ingen historiske kilder om mord på nogen præst i området eller om stormen på borgen, hvilket man nok kunne forvente, hvis historien havde været sand. I stedet får man et indblik i, hvorledes historierne kan anvendes til at fortælle om almindelige menneskers måde at forstå sig selv og historien på. Historien om reformationens indførelse bliver således en forklaring på, hvorfor Dronningholm var forsvundet, og hvorfor der havde stået et kors ved Vinderød. Ifølge forfatteren havde "fromme hænder" rejst et kors som et for-

soningstegn, men det var smuldret bort på hans tid. I dag er der rejst et andet på stedet. Desuden giver historien et indblik i lokalbefolkningens selvbillede. Bønderne i Vinderød og Kregme fremstilles som særligt modstræbende og genstridige, hvad angår forsøg på at påtvinge dem ændringer. Når sådanne historier blev fortalt blandt almuen, kunne de dels forklare, hvordan det var gået til, at man ikke længere var katolske i området, samtidig med at det var en måde at hævde sig på overfor autoriteterne, for hvis man havde stormet en borg og dræbt en præst, var der vel ikke noget i vejen for, at man kunne gøre det igen.

Forfatteren

August Pedersens navn står ikke på titelbladet i *Røde Ran*, og der er en vis usikkerhed om forfatterens identitet. I en artikel i *Jul i Nordsjælland* fra 1962 nævnte Erland Gribbsø imidlertid, at August Pedersen selv havde noteret, at han havde ladet bogen trykke, og at hele oplaget på 7.000 eksemplarer var blevet udsolgt i løbet af tre måneder.⁴ Det Kongelige Bibliotek har da også registreret August Pedersen som forfatter til bogen. August Pedersen levede mellem 1813 og 1889 og var smedemester på Frederiksværk. Hans far var Krigsråd Ole Pedersen (1766-1850), som også var smedemester på Classens værk. Ole Pedersen var søn af Ellen Mogensdatter (1729-1808) og ifølge overleveringen, som delvist stammer fra August Pedersen selv, var faderen in-

gen ringere end generalmajor J.F. Classen.⁵

Det var således ikke nogen almindelig og jævn familie. Faderen Ole Pedersen havde som smedemester på Frederiksværk fra 1798 en fast gage på 150 rigsdaler om året. Han havde 70 mand under sig og stod for tre værksteder, var kaptajn for Frederiksværks korps i 1801. Han fik også fortjenstmedal-

Krigsråd Ole Pedersen

je for sit arbejde med at fremstille en hæders- og erindringsmedalje for Kgl. Mønt i anledning af slaget af 2. april 1801. Desuden var han kanonboremester mellem 1808 og 1837, hvilket gav ham yderligere 250 rdl. i sølv i løn. Han fik endvidere Dannebrogsmændenes hæderstegn. I 1838 trak han sig tilbage og overlod ledelsen af værkstederne til sønnen August, der overtog dem endeligt i 1840.⁶

Det er tydeligt, at Ole Pedersen sørgede for at opdrage sine børn til en vis position. Inden August overtog værkstederne, havde han været i udlandet, og hans søster,

Karen Oline, havde modtaget undervisning, opholdt sig i København for at lære skræddersyning, lært tysk og håndarbejde. Hun oprettede pigeskole og holdt meget af poesi og af at tegne.⁷ Dette var en uddannelse og interesser, som sømmede sig for datidens unge kvinder fra familier af borgerskab. På den måde var August Pedersen og hans familie med til at forme den del af byens historie, hvor den udviklede sig til en mindre by med et egentligt borgerskab.

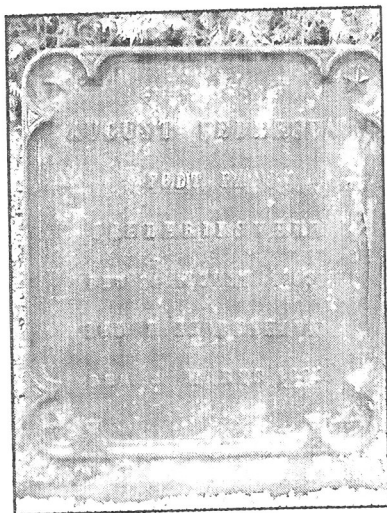
Når August Pedersen havde en sådan baggrund, kan man med rette spørge, hvordan han kunne hævde at kende til folkelige traditioner. Han var jo ikke just selv en almue-mand. Man bør imidlertid huske på, at skellene mellem borgerskab og almue ikke var skarpt tegnet op et sted som Frederiksværk, hvor byen og fabrikken på det tidspunkt endnu blot var i sin vorden, og hvor mange af arbejderne boede eller stammede fra landområderne. August Pedersens far var nok smedemester og krigsråd, men farmoderen stammede fra en af de bedste gårde i St. Havelse. Ole Pedersen var da også vokset op i Kregme, og utvivlsomt fortalte man også i hjemmene i Frederiksværk historier om omegnen. Til gengæld var August Pedersens interesse for at nedskrive disse folkesagn et tegn på, at han var anderledes end den jævne befolkning i området. Det var kendetegnende, at netop borgerskabet i denne periode begyndte at interessere sig for almuens og dens fortællinger. Det var i denne periode, at Evald Tang-Kristensen indsamlede folkeeventyr og folkeviser i Jylland,

og H.C. Andersen og Carl Nielsen henholdsvis skrev eventyr og komponerede musik med inspiration fra deres opvækst på landet. Tilsvarende fænomen kunne iagttages over hele Europa. I takt med at borgerskabet i stigende grad skilte sig ud fra almuen og opnåede en større selvbevidsthed om deres egen status, begyndte de også at interessere sig for folket. Det var her, det oprindelige og det ægte lå gemt. I Frederiksværk bestod dette spirende borgerskab af handlende og bedrestillede håndværksmestre. På den måde var August Pedersen en del af sin tid, om end hans talent nok ikke helt kom på højde med de ovennævnte.

Christina Folke Ax

Åen. Akvarel udført af Karen Oline Pedersen (Line)

August Pedersens støbejernsgravmæle på Vinderød Kirkegård

Slutnoter:

- ¹ Røde Ran. Folketradition fra det nordlige Sjælland. *Genoptrykt af Nordsjællands Venstreblad, Holger Bernild (red.), 1927 (1862).*
- ² August Pedersen: Røde Ran, s. 5-6.
- ³ Tage Kristiansen: Ny interesse omkring Kongeborgen ved Frederiksværk, Jul i Nordsjælland 24. årgang (1964), s. 20-22.
- ⁴ Erland Gribso: Røde Ran. Bogen, der skildrer Halsnæs og Arresøegnen i Gammel Tid, fylder 100 Aar, Jul i Nordsjælland 22. årgang (1962), s. 28.
- ⁵ Arsenalet (1997:2), s. 9.
- ⁶ Arsenalet (1997:4), s. 8-13, Arsenalet (1998:1), s. 10-14, Arsenalet (1998:2), s. 10-16.
- ⁷ Arsenalet (2000:2), s. 6-9.

Den største seværdighed ved Arresø – Maglehøj.

*Parti ved Maglehøj fra sydøst.
18. juli 1887. A.P.Madsen*

Der findes mange beviser på, at egnen omkring Frederiksværk har været beboet gennem mange tusinde år. De mange gravhøje, vi stadig kan se, fortæller om samfund, der må have været af en vis størrelse. Der skal betydeligt flere end en mand til at rejse en høj, og nogle steder ligger højene stadig tæt i klynger eller gruppe, som man f.eks. kan se i Melby. Og mellem Karlsgave og Brederød ligger Maglehøj som den største i en lille gruppe.

En af Danmarks største forfattere, Johannes V. Jensen, fortæller i en artikel "Motor og Mindesmærker" fra 1931 om de mange høje, der ligger omkring Arresø. Han skriver, "den største seværdighed ved Arresø er jo Maglehøj, tæt sønden

for Frederiksværk ved landevejen oppe på et plateau. Det er en begravelsesplads med flere høje, men Maglehøj dominerende".

Mange af os, der bor her på egnen, har som den store forfatter nydt den storslåede og smukke udsigt fra den gamle høj. Han fortæller, at den kendte maler Lundbye tegnede her. Det var hans hjemegn, og på hans radering af en runddysse med får ser man en høj i baggrunden. "Jeg skulle tage meget fejl, hvis ikke det netop er Maglehøj. Runddyssen er vel så i mellemtiden siden 1838 forsvundet".

Johannes V. Jensen fortæller: "På Maglehøj har man i sommer (1931) set et stålskelet rejse sig, som en radiomast 40 meter høj, si-

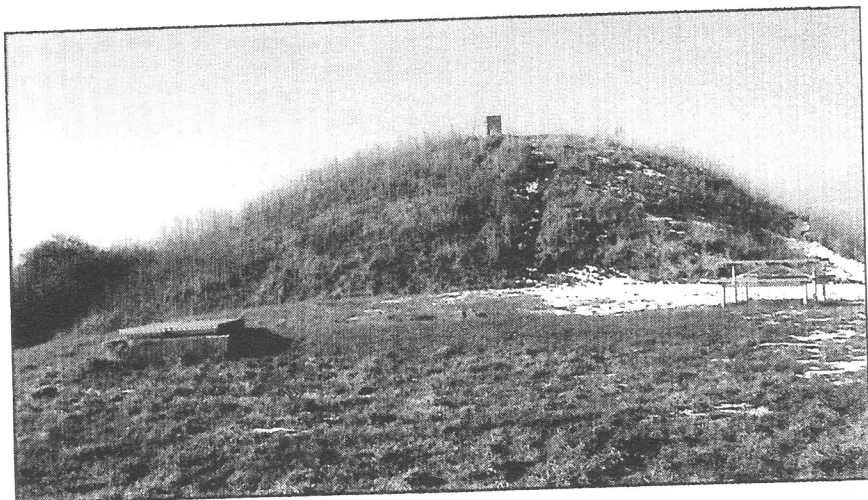
ger man, i et eller andet øjemed af selveste Geodætisk institut”

Masten er i dag heldigvis forsvundet. Hvornår mon det skete? Men tænk, at man overhovedet kunne finde på at rejse en mast på en gravhøj.

I dag fremstår Maglehøj som et storslået minde om fortidens mennesker. Det er en del af vor kulturarv, som vi naturligvis skal tage vare om. Højen er holdt nogenlunde fri for bevoksning, men det

er de mindre høje tæt på Maglehøj ikke. De er næsten ikke til at få øje på. skjult som de er af krat og bevoksning. Mange gravhøje er helt forsvundet. Johannes V. Jensen skriver, at der måske har ligget en runddysse, som nu er væk. Tidens tand og bondens plov har slået store huller i vores historie. Lad os værne om og glæde os over Maglehøj og alle de øvrige høje, der er tilbage.

Jørgen Tved

Maglehøj 2004. Foto Willy Abkjær

Vi fandt illegale blade i en mælkejunge.

I april 1940, da tyskerne besatte Danmark, var jeg lige begyndt at gå i skole. Min far var varmemester på det daværende Frederiksværk Sygehus, hvor vi også boede, min far, min mor, min et år yngre bror Erik, og jeg selv. Tyskerne, i daglig tale "De grønne", flyttede meget hurtigt ind på Arresødal, som dengang var rekonvalescent-

hjem, og op i gardens gamle sommerlejr, der senere blev til Arresødallejren.

I mit hjem blev vi hurtigt klar over, og fik af vores far strenge restriktioner for, hvordan vi skulle forholde os til og omgås besættelsesmagten. Vi måtte ikke se på dem, hilse på dem eller tale med dem. Min bror og jeg havde stor

respekt for min far, så dette forbud adlød vi ganske automatisk.

Jeg kan ikke huske, hvornår de første luftalarmer kom, men jeg kan huske, at vi løb ud i skoven om natten, når sirenerne lød. Senere blev der oprettet sikringsrum på sygehuset, som vi gik ned i, og rundt omkring i skovene blev der bygget beskyttelsesrum.

Mange legepladser.

I 1943 blev vores forældre separeret, og min mor, Erik og jeg selv flyttede ud i Solvænget, hvor vi havde et hus, som mine forældre havde bygget i midten af 30'erne. Krig eller ej – det var tider. Vi havde mange skolekammerater omkring os og levede egentlig en ganske tryktilværelse.

Oppe på Gasværket (de kommunale værker) boede en af vore legekammerater, og der var pragtfuldt at lege, selvom vi ikke måtte. Ligeledes var der Krudttårnsbakkerne og jernbaneterrænet, hvor der altid var en masse at se på for os børn. Dengang var der jo ikke de tilbud, som der er til børn

og unge i dag.

Der gik vi og sang og skrælede danske nationalsange. Det var lige vores egen måde at protestere imod værnemagten på.

Jeg husker også tydeligt, da den tyske flyvemaskine styrtede ned ude i Arresøen, fordi min far var derude med ambulancen.

En af mine stærkeste erindringer vedrører dog min daværende lærer Thomle Nielsen, som også boede i Solvænget. Når vi løb og legede, var det ofte, at Thomle kom og spurgte, om vi ville løbe med nogle breve for ham. Som tak gav han os en lille skilling.

Blade i mælkejugen.

Bag Thomles baghave kunne man fra Gasværket komme ind i en lille granskov, og derfra kunne man komme ud i Anker Heegaardsgade. Der var vi en dag gået op sammen med en af Eriks legekammerater.

Bag Thomles hønsehus fandt vi, gravet ind i en skrænt, men ikke videre godt gemt, en mælkejunge fyldt med illegale skrifter samt andet forskelligt, sandsynligvis af illegal oprindelse. Dette tog vi med hjem og gemte det i en hule i vores baghave.

Vi var godt klar over, selv om vi kun var 11-12 år, at det var noget materiale, der havde med frihedskæmperne at gøre. Men vi satte det ikke umiddelbart i forbindelse med Thomle.

Der gik kun en eller to dage, så spurgte Thomle, om vi havde fundet noget oppe i skoven, der tilhørte ham, og om vi, hvis dette var tilfældet, ville være så venlige at lægge det tilbage og tie stille. Vi

Lærer Erik Thomle Nielsen

gjorde, som vi fik besked på med det samme - Thomle var, som lærere dengang var, en stor autoritet - og vi børn holdt meget af Thomle, og hans senere tragiske endeligt berørte os meget dybt.

Min mor lejede værelser ud, og op til befrielsen boede der en ingeniør fra DFJ, i øvrigt et meget behageligt og stiltfærdigt menneske. Han rejste meget og havde meget tit besøg, men ingen tog sig noget særligt af det. En dag kom han og spurgte min mor, om hans søster og hendes veninde måtte få værelset et stykke tid, da her var fred og ro til, at de kunne læse til eksamen.

Han skulle selv ordne noget i København og skulle derfor ikke bruge værelset en periode.

Jeg mindes ikke, at vi så vores ingeniør mere, men vi læste senere om ham og hans gruppe i avisen. Han og pigerne var frihedskæmpere, som i den sidste hektiske tid inden befrielsen måtte bytte adresser. Ingeniøren blev såret i krigen lige omkring befrielsen.

Endelig fri.

Jeg kørte på et tidspunkt med Politiken i Kregme Sogn, bl.a. også i sommerhusområdet oppe ved Redens Børnehjem, hvor Hitler-jugend boede, og til min helt store foragt eksercerede med trægeværer. I Kregme begyndte man også at grave fra Arresø til fjorden. En kampvognsfælde, tror jeg nok.

Den 4. maj om aftenen blev der pludselig skruet meget højt op for radioen hos en af vores naboer, og folk begyndte at cykle frem og tilbage i gaderne med flag i hænderne. Vi gik op i byen sammen med min mor, men vi blev standset og beordret hjem igen af tyske soldater. Kapitulationen trådte først i kraft næste morgen, den 5. maj klokken 8, fortalte de.

De fem år var ikke kun fem forbandede år, men også år præget af sammenhold, hjælpsomhed og opfindsomhed samt nogle år, hvor de fleste opdagede, hvad kærlighed til fædrelandet og dansk kultur består i.

Vi mindes vore døde med taknemlighed og ønsker aldrig, at noget lignende må ske igen.

Inge Petersen
Birkevej 2.

Fra fællesskab til rekrutnummer

Hvis man kunne skrue tiden tilbage til før 1700 tallet, var der ikke noget, der hed Frederiksværk. Der var slet ingen huse på stedet. Åen var ikke gravet endnu, og der var ikke tale om nogen industri. Det var kun et overdrev, hvor kreaturerne fra omegnens landsbyer græssede. Og landsbyer var der nok af. Ikke kun her, men overalt i Danmark. Lige siden oldtiden har landsbyen været det ældste danske fællesskab. Man dyrkede jorden i fællesskab, men ved udskiftningen omkring 1800-tallet ophørte dyrkningsfællesskabet. Gårde i landsbyen blev brudt ned og genopbygget ude på de nye jordlodder

Det var forbundet med stort slid at dyrke jord og samtidig at opretholde en kvægbestand. Først når morgenmalkningen var overstået, samledes man om morgenbordet. Det kunne være søbemad i form af øllebrød eller kogt grød med varm mælk. Man spiste af samme fad, men man havde selv en ske, der blev tørret af under armen, og så var den klar til næste gang.

Da landsbyens fællesjord blev nedlagt, nedlagde landsbyhyrden også sit hverv, nu blev det den enkelte gård, der måtte sørge for pasningen af kreaturerne. Det blev almindeligt, at børn fra småkårs-hjemmene kom ud at tjene som hyrdedrenge. Var der mange munde at mætte i disse små hjem, kom børn allerede ud at tjene i 5-6 års alderen. I al slags vejr måtte

de færdes ude fra tidlig morgen til sen aften, og ofte blev de udsat for prygl "i guds navn" for at gøre dem til skikkelige mennesker. Mens det strenge arbejde på landet gjorde, at alle andre sov til middag, gjaldt dette dog ikke for hyrdedrenge eller for gåsepigen.

Det var en selvfølge, at karle og piger gjorde sig nyttige også i deres "fritid". Karlene skulle skære hakkelse til dyrene, og pigerne skulle spinde garn.

På de fattige husmandsbrug, og dem var der mange af, var en gris ofte den eneste mulighed for at få slagtemad i huset, der var jo ingen slagter, der solgte kød, så kun når et kreatur kom til skade og blev nødslagt, blev det parteret og falbudt egnens befolkning, og så var det ikke god tone at unklade at købe.

Der er en linie i den måde, man dengang levede og afgjorde sine ting på, op til det moderne industrisamfund. Landsbyens bystævne, dets selvstyre, er det, der er styrken i dansk demokrati i dag. Således skriver Palle Lauring. Det var landsbyfællesskabets øverste myndighed bestående af oldemand og bymænd, Bystævnet, der afgjorde sager som vedtægter og jordfællesskab, bilagde stridigheder og foretog fordeling af fælles udgifter. Senere blev det Sognerådets ret at styre, mens Kommunalbestyrelsen blot får pligt til at administrere de tilsendte skrivelser. Tradition er i

det lange løb stærkere, end man tror, men hver gang et sogneråd nejer sig og bliver til kommunalbestyrelse, er det nederlag. Centralstyret har sejret endnu engang.

Amtsgrænser bliver flyttet, og der kommer storamter og storkommuner kun af en eneste grund, nemlig af hensyn til magthavernes administration. Kommunalbestyrelserne bliver ledere for så store lokale områder, at det enkelte men-

neske bekvemt kan synke hen i mørket.

Skatterådet ved ikke mere, om Jens Olsens enke sidder skidt i det, for de kender hende ikke, de har aldrig set hende, og for resten hedder hun ikke mere Maren Olsen. Af hensyn til Edb.-maskinerne snurrehjul har hun fået tildelt et "rekrut"nummer. Løsenet i dag er ikke, *hvad gavner et menneske*, men *sådan er det lettest for os i administrationen.*

Henning Holm Tved

Foreningsaktiviteter

Søndag den 6. juni 2004

Foreningsudflugten til Stevns

Foreningens sommertur til Stevnshalvøen - Gjorslev Slot - Trines hus - Karise kirke og Rane Jonsen, som du kunne læse om i Prøven nr. 1, har åbenbart haft medlemmernes store interesse, for skønt vi har en bus til 58 personer, er **alt allerede optaget**. Kun eventuelle afbud kan altså give plads til dig, hvis du har været for sent ude.

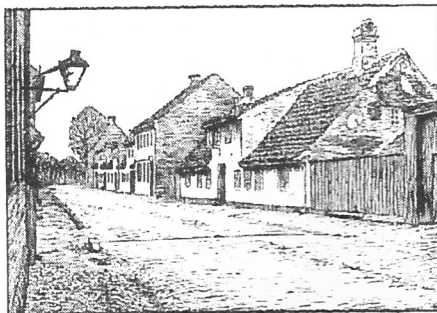
Onsdag den 16. juni 2004

Byvandring

Herbert Hessner bliver vores kyndige leder på denne tur.

Vi mødes i **Krudthuset** i **Krudtværksalleen kl. 19⁰⁰**, og medens vi nyder en kop kaffe/te, vil vi få en indføring i den gamle del af vor by, bl.a. gadenettet, det Classenske dobbelthus, de gamle arbejderboliger m.m. Indføringen sker bl.a. med anvendelse af billeder, og der bliver mulighed for spørgsmål og kommentarer.

Derefter går vi ud og ser på vor bys "herligheder" sammen.

Hattemagerhuset

Onsdag den 23. juni 2004 Sct.Hans aften ved Birkely

Det har været bestyrelsen magtpåliggende at kunne fortsætte traditionen med **Sct. Hansaften på Birkely**, og det er heldigvis blevet muligt.

Fra kl. 20 vil **Frederiksværk folkedanserforening** optræde ved gården, og **Frederiksværk-koret** har lovet, at de vil synge sommeren ind. Derefter går vi ned til bålet, og her vil vor naturengagerede **skovfoged O.A.K. Nielsen** holde båltalen, og koret vil

synge for på fællessang. Der vil ved gården være salg af øl, vand, Kaffe/te og kage.

Onsdag den 22. september 2004 Besøg Københavns Rådhus.

Mon ikke vi alle kender Københavns store rådhus udefra, og vi har naturligvis alle hørt rådhusklokkerne. Nu får du en mulighed for at se det store og smukke hus indvendig.

Onsdag d. 22. september kører vi fra Frederiksværk kl. 8.30 til rådhuset hvor vi vil få en rundvisning, og hvor vi også vil møde Kø-

benhavns overborgmester Jens Kramer. Efter rundturen byder han på et lille traktement.

Efter besøget på rådhuset skal vi på Vesterbro og se på Københavns Bymuseum, der har til huse i den bygning, som tidligere husede Det Kongelige Skydebaneselskab. Vi vil tro, at denne tur kan gøres for ca. 150 kr. for hver.

Efterårets foredragsrække

Nærmere omtale i foreningens augustnummer af medlemsbladet, men kryds allerede nu af i kalenderen.

Torsdag den 16. september:

I Menighedshjemmet vil kulturhistorikeren Jørgen Burchardt fortælle om Det Danske Stålvalseværk.

Torsdag den 21. oktober.

I Gjethuset vil museumsinspektør fra Tøjhusmuseet Ole Louis Frantzen og Raun Kristensen fortælle om kanoners fremstilling og brug.

Fortsættes på bagsiden!

Torsdag den 18. november:

I Menighedshjemmet vil Bjørn Westerbeck Dahl fortæller om Arresøkanalens opbygning og fæstningsværker.

Foredragene holdes normalt i Menighedshjemmet i Kirkegade. Der er adgang for alle, men hvis du synes, at foreningens formål og arrangementer opfylder dine forventninger, så sig det til venner og bekendte med en opfordring til at melde sig ind i vores forening. Jo flere medlemmer, jo bedre arrangementer.

Personligt medlemskab: 100 kr. pr. år
Husstandsmedlemsk.: 150 kr. pr. år
Firma og institution: 500 kr. pr. år
Firma under 6 ansatte: 250 kr. pr. år

Du kan ringe til
Vibeke Agnild tlf. 47 72 14 66
eller sende en E-Mail til
Christina Ax på fhf@mailme.dk
så får du tilsendt indbetalingskort

Efterlysning.

Kassereren har modtaget 3 indbetalinger uden navn:
8. marts kr. 100
9. marts kr. 150
13. april kr. 150
Meld snarest til kassereren (se side 3), hvis du hører om naboer eller bekendte, som ikke modtager dette blad.

Hvilket navn skal "barnet" have ?

Vi har kun fået 4 forslag til et andet og bedre navn til vort blad. Vi havde håbet på at få mange flere. Vi vil derfor godt opfordre alle til at komme med forslag, som vi måske kan offentliggøre på en af vore velbesøgte foredragsaftener. Husk, at det bedste forslag til et blivende navn, vil blive belønnet med 3 flasker rødvin.

Museer

Frederiksværk

**Bymuseet
og Kudtværksmuseet**

Åbner 12. juni .
Åbent fra 12⁰⁰ - 16⁰⁰
Mandag lukket

Frederiksværk Brandmuseum

Lørdag kl. 11-13
– eller efter aftale

Hundested Lokalhistoriske Arkiv

Nørregade 7
Tlf. 47 98 10 10

Åbent ma. 10⁰⁰-12⁰⁰, ons. 16³⁰-17³⁰

Knud Rasmussens Hus

Tlf. 47 93 71 61
1.apr.-31.okt. 11⁰⁰-16⁰⁰
Mandag lukket.